

Ledstillingsvariation i amerikadanske hovedsætninger med topikalisering

Karoline Kühl & Jan Heegård

Danish qualifies as a V2-language. Inversion of subject and finite verb is mandatory in topicalized declarative main clauses (topic-V-S). In American Danish, however, topicalized declaratives show standard-like word order to a large extent, but also considerable non-inversion (topic-S-V). This word order variation mirrors the syntactical patterns of Danish and American English. Based on an American Danish corpus of 103.000 words, we pinpoint the syntactical contexts that are affected by variation, those resistant to change and influential factors. Sentence-initial adverbial connectors and topicalized English elements favour English word order, while left dislocation constructions with an anaphoric particle are very resistant to change and there is a (weak) correlation between longer topics and Standard Danish word order. Sociolinguistics variables do not show any effect at all.

Nøgleord: noninversion af subjekt og verbum, topik, amerikadansk, arvesprog, arvesprogtalere

1. Indledning

Noninversion af subjekt og finit verbum i deklarativer hovedsætninger med topikalisering er et omdiskuteret emne i udforskningen af de germanske sprog i kontakt med engelsk i Nordamerika (USA og Canada). Denne artikel præsenterer et korpusbaseret kvalitativt og kvantitativt studie af dette fænomen i amerikadansk. Vores amerikadanske data viser en vis variation i brugen af inversion og non-inversion, fx har en og samme taler divergerende syntaks som i (1) og (2):

- (1) da vi havde dansk skole, havde vi aldrig søndagsskole (ID 1443)
- (2) men så vi plejede jo at malke en hel del (ID 1447)

Begge sætninger har hvad vi i denne artikel vil kalde *topik* i sætningsinitial position. Men hvor (1) følger en *danmarksdansk* syntaks, hvor kravet om finit verbum på ‘andenpladsen’, V2, overholdes, viser (2) en syntaks der minder om en engelsk V3-ledstilling, hvor subjektet er placeret efter topik, og det finite verbum efter subjektet. Ledstillingen i (1) vil vi kalde ‘topik-V-S’, ledstillingen i (2) ‘topik-S-V’.

At udvandrernes dansk i Nordamerika er påvirket af engelsk i bl.a. ledstilling, er ikke underligt set fra et sociokulturelt perspektiv. De danske indvandrere og deres efterkommere har generelt har været meget åbne over for det omgivende samfund og tilsvarende hurtige til at skifte fra dansk til engelsk. Vores hensigt med denne artikel er at finde frem til de ledstillingskontekster der er særligt sårbare (dvs. hvor den engelske ledstilling topik-S-V optræder særlig hyppigt), finde frem til hvilke elementer der er karakteristiske for de sårbare kontekster, men også hvilke kontekster der er særlig resistente over for overtagelsen af engelsk syntaks. I vores analyse af amerikadansk syntaks fokuserer vi altså både på divergens fra rigsdansk og stabilitet af rigsdanske træk. Analysen inddrager de sproglige, demografiske og sociolingvistiske faktorer der karakteriserer talergruppen. Dette har som formål at finde frem til de ikkelingvistiske faktorer der måtte influere på brugen af henholdsvis topik-V-S (rigsdansk) og topik-S-V (engelsk).

I følgende afsnit opsummerer vi først hvad forskningen i andre fastlandsskandinaviske sprog i Nordamerika er kommet frem til med hensyn til rækkefølge af subjekt og finit verbum i hovedsætninger med topikalisering. Dette følges af en beskrivelse af data. Herpå introducerer vi til forskningsfeltet ‘arvesprog’ og til begreberne ‘arvesprogstalere’ og ‘immigrantsprogstalere’, efterfulgt af en beskrivelse af vores data og vores talere, der lægger op til selve analysen. Til sidst følger en diskussion af resultaterne.¹

2. Relevante forskningsresultater fra andre fastlandsskandinaviske sprog i Nordamerika

På grund af den genetiske og typologiske lighed mellem de fastlandsskandinaviske sprog er det oplagt at bruge forskningsresultater fra amerikavensk og amerikanorsk som udgangspunkt for vores syntaktiske analyse af amerikadansk.

1 For et kortfattet overblik over den danske udvandring til Nordamerika henviser vi til Kühl (2014).

For både amerikavensk og amerikanorsk rapporteres en vis afvigelse i rækkefølgen af subjekt og finit verbum i topikaliserede hovedsætninger sammenlignet med svensk i Sverige og norsk i Norge, men det vurderes i litteraturen til at være et sjældent fænomen fra nyere tid. Således finder Larsson et al. (2012: 208f.) i deres analyse af Hasselmos tidlige studier af amerikavensk (Hasselmo 1974) ingen omtale af forandring i syntaksen, og Eide & Hjelde (2015: 24f.) konkluderer at syntaksen i Haugens amerikanorske optagelser fra 1940'erne (Haugen 1953) på dette punkt svarer til den europæiske variant af norsk. I nyere (egne) optagelser konstaterer disse forfattere dog en vis variation i rækkefølgen af subjekt og finit verbum i deklarative hovedsætninger med topikalisering: Hjelde (2001: 225) konkluderer at amerikanorsk ligesom engelsk tillader mere end én konstituent til venstre for det finite verbum, og han vurderer det til at være en kontaktinduceret effekt. Eide & Hjelde (2015: 28f.), som bygger på det samme datasæt som Hjelde (2001), præciserer dette udsagn ved at konstatere at amerikanorsk dog generelt har den europæisk norske ledstilling i behold, dvs. at eksempler på engelsk ledstilling er sjældne. I deres nyeste data fra 2010 observerer de at der stadig ikke er en generel afvigelse fra europæisk norsk ledstilling i hovedsætninger, men at der er en stor individuel variation blandt talerne mht. brug af engelsk ledstilling i amerikanorsk (Eide & Hjelde 2015: 32). Brug af engelsk ledstilling lader især til at følge tunge topiks og pronomielle subjekter (Eide & Hjelde 2015: 40).

Larsson & Johannesen (2015a, 2015b), som fokuserer på både amerikavensk og amerikanorsk, observerer overensstemmelse af ledstilling mellem europæisk norsk og europæisk svensk og deres amerikanske varianter i de historiske data (dvs. emigranternes sprog), og de konstaterer ligesom Eide & Hjelde forekomster af engelsk ledstilling i de nyere optagelser (dvs. efterkommernes sprog). Hverken Eide & Hjelde eller Larsson & Johannesens analyser er kvantitative, så det er svært at vurdere omfanget af den diakrone forandring, men alle stemmer overens i konklusionen at emigranternes sprog overholder det europæiske ledstillingsmønster (topik-V-S), mens efterkommernes sprog viser (stadig forholdsvis sjældne) tilfælde af engelsk ledstilling (topik-S-V). Ligeledes enslydende er observationerne af at forandringen først er sat ind inden for de sidste 20-30 år.

Hvor Eide & Hjelde tilskriver forekomsterne af topik-S-V i amerikanorsk den stærke indflydelse fra engelsk, peger Larsson & Johannesen på individuel og usystematisk sprogsvækkelse blandt talerne, som manifesterer sig i vanskeligheder mht. leksikalsk ordmobilisering, morfologisk usikkerhed og produktion af simple sætninger (Larsson & Johannesen 2015b: 255f., 2015a: 172f.).

Larsson & Johannessen mener at disse processeringsfejl skyldes talernes høje alder og begrænsede produktive brug af amerikansk og -svensk mere end systematiske forandringer i den underliggende grammatiske struktur.

Denne gennemgang af andres arbejde giver os følgende hypoteser at arbejde med i vores amerikanske data: 1) Der vil være en forskel i ledstillingen mellem emigranternes sprog og efterkommernes arvesprog, idet udvandrerne udelukkende vil producere den europæiske ledstilling, mens de efterfølgende generationers sprog vil vise forekomster af den engelske ledstilling topik-S-V, og 2) topik-S-V understøttes af et tungt topik.

3. Danskamerikanerne som arvesprogstalere

Det forholdsvis nye forskningsfelt 'heritage linguistics' fokuserer på talere der er opvokset med et (minoritets-)sprog, men som har skiftet til det omgivende majoritetssprog som det stærkeste sprog.² Et sådant sprogskift er typisk for børn af immigranter som vokser op med forældrenes førstesprog (arvesproget) i hjemmet og i relaterede domæner, men som tidligt møder omgivelsernes sprog. Skiftet til majoritetssproget som stærkeste sprog betyder subtraktiv og asymmetrisk tosprogethed for arvesprogstaleren, dvs. at førstesproget som konsekvens af det forholdsvis tidlige brud i tilegnelsesprocessen bremses eller måske helt stoppes i sin udvikling. Forældregenerationens sprog, dvs. arvesproget, svarer på grund af individuelle, sociale og dialektale kendetegn ikke til et standardsprog, og det er denne variant (såkaldt 'baseline') som børnene tilegner sig. Arvesprogstalere kan altså karakteriseres som tidligt tosprogede der er blevet afbrudt i deres sprogtilegnelse på et tidspunkt, typisk ved skolestart før puberteten.

Sidstnævnte synes at være vigtig med henblik på den kritiske periode inden for sprogtilegnelsen (Benmamoun et al. 2010: 13). Både tidsfaktoren (tilegnelsestidspunktet og perioden hvor hjemmesproget påvirkes) og brugsfaktoren (hvor meget og i hvor mange sproglige domæner hjemmesproget bruges, og hvor bredspektret inputtet er) spiller en rolle for i hvilken grad arvesproget udvikler sig. Fordi arvesprogstalerne opvokser med input fra to (eller flere) sprog vil de, sammenlignet med et barn der opvokser monolingvalt i det omgivende

2 Polinsky (2011): "A heritage speaker is a bilingual who grew up hearing and possibly speaking an immigrant language or a minority language as a home language, and who has been dominant in the majority language of the wider community since early childhood." Se Benmamoun et al. (2010) for en mere omfattende gennemgang af og introduktion til forskningsfeltet.

samfunds sprog, få mindre input fra hvert af sprogene. Dette kan føre til en sprogkompetence, der er god inden for visse sproglige domæner, men ikke i andre (fx en lav(ere) skriftsprogskompetence i arvesproget hvilket så igen reducerer det mulige input). Sammenfattende er der altså flere processer der via de ovenfor nævnte faktorer har indflydelse på arvesprogets sproglige form: Afbrudt tilegnelse af forældregenerationens variant af sproget ('incomplete acquisition'), sprogvækkelse ('attrition'), transfer fra majoritetssproget og muligvis også kontaktafhængige sproginterne forandringsprocesser.

Der er generel enighed inden for forskningsfeltet om at arvesproget pga. den tidlige og ekstensive indlæring ikke kan sammenlignes med et ufuldstændigt indlært andetsprog: Arvesprogstalerne lader til at have både fonetisk-fonologiske kompetencer og en (implicit) strukturel viden der overgår L2-lørneres. Dog vil arvesproget også vise tendenser til simplificering (fx i form af fastlåst ordstilling, flere koordinationer end subordinationer) og reduktion (fx færre allomorfer, tendens mod analytiske eller perifrastiske konstruktioner frem for syntetiske) (Maher 1991: 68).

4. Data og talerne i undersøgelsen

Datasættet for den foreliggende undersøgelse, er en del af en stor interview-baseret dataindsamling blandt ca. 200 danskamerikanere der blev gennemført mellem 1963 og 1982 af Iver Kjær og Mogens Baumann Larsen (Kjær & Baumann Larsen 1992). Samtalerne er forholdsvis korte (15–25 minutter) og følger for det meste en ret fast spørgsmål-svar-struktur. Talerne er emigranter eller efterkommere heraf.

Datasættet består af 54 af disse interviews. 46 af interviewene forelå som udskrifter fra 1980'erne og har derfor været lette at tilgå og bearbejde som sprogkorpus. Hertil har vi tilføjet otte nyligt digitaliserede og udskrevne interviews til undersøgelsen. Samlet udgør datasættet 103.000 ord.

Der er 64 talere i datasættet, 49 emigranter født i Danmark (22 kvinder, 27 mænd), 14 førstegenerationsfødte i USA eller Canada (7 kvinder, 7 mænd) og en kvinde der er andengenerationsfødt i USA. Vi vil i det følgende inddele talerne i kategorierne 'emigrantsprogstalere' og 'arvesprogstalere' i henhold til definitionerne hos Montrul (2009: 241) og Putnam & Sánchez (2013: 478–479). Arvesprogstalere er hos disse forskere defineret som talere der er født i værtslandet, i vores tilfælde USA og Canada, eller talere der er født i hjemlandet men udvandret som børn før "the period of later language development that takes place during the pre-school and school years (4–13

years)”, hvor “many aspects of grammar may not reach full development and remain incompletely acquired” (Montrul 2009: 241). Vi definerer heroverfor emigrantsprogtalere som talere der er født i Danmark og emigreret *efter* “the period of later language development.”

Omkring halvdelen af emigrantsprogtalerne (29) kommer fra Jylland, de øvrige fra lokaliteter spredt ud over resten af Danmark. Der er et stort aldersspænd (fra 40 til 97 år) blandt talerne. Flertallet af emigranterne (48) udvandrede mellem 1890 og 1930, den gennemsnitlige alder ved udvandring har været 18,4 år og deres opholdstid i Nordamerika spænder fra 16 til 86 år (gennemsnitligt 57 år). Talernes bopæle er spredt ud over Nordamerika, selvom der i datasættet er forholdsvis mange talere fra storbyerne Chicago (14) og Minneapolis (11).

5. Analyse

Som nævnt ligger fokus i denne artikel på rækkefølgen af subjekt og finit verbum i sætninger med topikaliseret konstituent. De topikaliserede konstituentter der indgår i analysen, er adverbialer med forskellig slags semantik (fx tids-, steds- og mådesadverbialer), styrelser for præpositioner, objekter, subjektprædikater og hvad vi har kaldt ‘adverbialkonnektorer’. Disse omfatter *så*, *nu* og *da*, ofte i kombination med *og* og *men*. Disse ords semantik er både temporal og forbindende, hvad der gør dem særligt velegnede som sætningsinitiale, forbindende elementer i de biografiske narrativer som er den dominerende talegenre i vores amerikadanske korpus. Vi inddrager i vores analyse også topik der er genoptagede med *så* eller *da*.

Datasættet omfatter 1707 deklarativer hovedsætninger med topikalisering. 154 (9 %) af disse har hvad der kan kaldes ‘engelsk ledstilling’ (topik-S-V), og 1553 (91 %) har danmarksdansk ledstilling (topik-V-S). Den engelske ledstilling er altså ikke på nogen måde dominerende. Ud fra vores gennemlysninger har vi imidlertid ikke grund til at antage at de talere der producerer topik-S-V er specielt dårlige til at tale dansk. I modsætning til fx Larsson & Johannessen (2015b) betragter vi derfor ikke de 154 eksempler på topik-S-V som processeringsfejl, uden at vi dog på skrivende tidspunkt er i stand til at karakterisere talernes grad af fluency nærmere, fx i form af talehastighed, antal tøvemærker, selvfrydelse m.m.

De 154 topik-S-V-sætninger er ikke ensartet fordelt på de 64 talere i datasættet. 37 talere (59 %) producerer topik-S-V-sætninger, resten gør ikke. Af de talere der producerer topik-S-V, er der typisk en eller to sådanne sætninger

per taler (median = 2, gennemsnit = 4,2), men både inter- og intratalervariationen er stor. Der er én ekstrem ‘afviger’ (*outlier*) i datasættet: ADJ, mand, med 63 tilfælde af topik-S-V ud af 91. Denne taler er ignoreret i analysen.

5.1. Sociolingvistiske faktorer

Vi har testet variationen i ledstilling mod en række sociolingvistiske og demografiske faktorer så som køn, bopæl på optagelsestidspunktet, antal år i USA (for emigranttalerne) med hensyn til grad af (mulig) påvirkning fra engelsk og fødselsår for arvesprogtalere med hensyn til bedømmelse af en eventuel stigning i graden af topik-S-V-ledstilling blandt allerede bosatte i USA. Ingen af disse faktorer udviser en signifikant sammenhæng med type af ledstillingsmønster. Det gør faktoren arvesprogtaler vs. emigrantsprogtaler heller ikke, som vist i tabel 1.

	Topik-S-V	Topik-V-S	Total
Arvesprogtalere	18 (4 %)	424 (96 %)	442 (100 %)
Emigrantsprogtalere	73 (6 %)	1100 (94 %)	1173 (100 %)
	91 (6 %)	1524 (94 %)	1615 (100 %)

Tabel 1. Fordeling af topik-S-V og topik-V-S blandt arve- og emigrantsprogtalere.

Vi ser her en ret ensartet fordeling af topik-S-V på talertype, 4 %–6 %. Den lidt større andel af topik-S-V som emigranttalerne har, altså en modsatrettet tendens i forhold til den Larsson og Johannessen finder, er ikke signifikant i henhold til en chi-i-anden-test for uafhængighed ($p > 0,095$). Hertil kommer at både den ovenfor nævnte taler ADJ, som har en ekstrem høj andel af topik-S-V, er emigrantsprogtaler, og at der er arvesprogtalere der slet ikke producerer topik-S-V. Vi kan derfor med relativ stor sikkerhed fastslå at der i amerikadansk i modsætning til i amerikanorsk og amerikavensk ikke er forskel mellem emigrant- og arvesprogtalere med hensyn til topik-S-V vs. topik-V-S.

5.2. Sproglige faktorer

5.2.1. Topik og type af syntaktisk led

For at få et så godt statistisk beregningsgrundlag som muligt har vi inddelt topikledene i tre typer led i alle sætninger, både dem med dansk og dem med engelsk ledstilling: Adverbial (bestående af enkeltord, flerordssyntagmer eller ledsætninger; ADV; se (3)), adverbialkonnekterer (se ovenfor; ADV-KON; se

(4) og andre (objekter, subjektprædikater, fremrykkede styrelser for præpositioner; ANDRE, se (5a-c)).

- (3) selvfølgelig vi arbejdede ikke for danskere (ID 1004)
- (4) men så jeg havde papirerne fra Danmark (ID 595)
- (5a) tolv mil æ styk de gik om aftenen (ID 38)
- (5b) så gammel er jeg ikke blevet endnu da³ (ID 1613)
- (5c) trampezen vi kaldte den for (ID 895)

Tabel 2 viser distributionen af topik-S-V og topik-V-S på disse tre kategorier.

	Topik-S-V	Topik-V-S	Total
ADV-KON	33 (36 %)	776 (51 %)	809 (50 %)
ADV	55 (60 %)	554 (36 %)	609 (38 %)
ANDRE	3 (4 %)	194 (13 %)	197 (12 %)
	91 (100 %)	1524 (100 %)	1615 (100 %)

Tabel 2. Distribution af rækkefølgerne topik-SV vs. topik-VS i forhold til topiks ledtype.

ADV-typen udgør 60 % af alle tilfælde af topik-S-V. SV-ledstillingen ses også ofte når en adverbialkonnektor udgør topik, hvorimod der kun sjældent er SV-ledstilling når et objekt, en styrelse eller et subjektprædikat er topikaliseret. Fordelingen mellem disse to kategorier er signifikant ($p < 0,001$). Chi-i-anden-tests viser også signifikant forskel mellem ADV- og ANDRE-typerne ($p < 0,001$), men derimod ikke mellem ADV-KON og ANDRE ($p > 0,083$). Vi kan derfor konkludere at engelsk SV-ledstilling oftere forekommer efter et topikaliseret adverbial end efter andre typer topiks.⁴

3 Eksemplet viser dansk ledstilling. Der er ikke nogen eksempler i datasættet med subjektprædikat som topik og engelsk ledstilling.

4 Der er derimod ikke signifikant forskel mht. rækkefølgen mellem subjekt og finit verbum i forhold til adverbialtype, dvs. forekomsterne af temporalt adverbial over for den samlede forekomst af andre typer ($p > 0,79$).

5.2.2. Topiktyngde

Vi har i denne undersøgelse defineret ‘topiktyngde’ ud fra antallet af ord før subjekt og det finite verbum, dvs. både selve topikleddet og en eventuel konjunktion. I (6) vises et eksempel på engelsk ledstilling med et let topikled med kun to ord før subjekt-verbum-forbindelsen, i (7) et eksempel på engelsk ledstilling med et tungere topikled, med 7 ord før subjektet.

(6) og mig **hun kendte** udmærket (ID 555)

(7) dengang vor datter hun var lige konfirmeret **det var** på engelsk (ID 1057)

Vi finder først og fremmest at der er overensstemmelse mellem topiktyngde, altså længde i form af antal ord, og topiktype. Gennemsnitstyngden i sætninger med topikaliserede objekter og styrelser er 1,7 ord, med subjektprædikater 1,2 ord og med adverbialkonnektorer 1,6 ord. Dette skal holdes op mod hele 4,5 ord i sætninger med adverbielle topiks. På grund af den kvantitative forskel har vi kun fokuseret på adverbielle topiks da de med det gennemsnitligt større antal ord har større chance for at udvise variation. Tabel 3 viser fordelingen af topik-S-V og topik-V-S i forhold til antal ord i adverbielle topiks.

Antal ord	Topik-S-V	Topik-V-S	Total
1	3 (6 %)	47 (94 %)	50 (100 %)
2	12 (8 %)	130 (92 %)	142 (100 %)
3	14 (17 %)	68 (83 %)	82 (100 %)
4	9 (17 %)	45 (83 %)	54 (100 %)
5	5 (10 %)	46 (90 %)	51 (100 %)
6	3 (6 %)	46 (94 %)	49 (100 %)
7	6 (13 %)	39 (87 %)	45 (100 %)
8	1 (5 %)	21 (95 %)	22 (100 %)
9	1 (6 %)	15 (94 %)	16 (100 %)
10-11	--	26 (100 %)	26 (100 %)
12-15	--	24 (100 %)	24 (100 %)
16-24	1 (14 %)	6 (94 %)	7 (100 %)
Total	55 (8 %)	508 (92 %)	563 (100 %)
Gennemsnit	4,1	4,5	

Tabel 3. Topiktyngde og ledstillingsvariation for adverbielle topiks.

Tabel 3 viser at jo længere et adverbialt topik er, jo større tendens er der til at det er efterfulgt af VS-ledstilling. Når adverbialle topiks er efterfulgt af SV-ledstilling, er de kortere end når de efterfølges af VS-ledstilling (4,1 vs. 4,5). En t-test for signifikans viser dog at denne forskel ikke er signifikant ($p > 0,367$). Men hvis vi ekskluderer et atypisk adverbialt topik i intervallet 16-24 (en afviger på hele 21 ord), får vi et andet resultat: Topikaliserede adverbialle konstituenten fulgt af SV-ledstilling viser sig at være kortere i gennemsnit (3,8 ord vs. 4,5 for VS-ledstilling), og denne forskel er signifikant ($p < 0,004$). Hvad angår topiktyngde, gælder det således for adverbialle topiks at denne faktor ingen indflydelse har på rækkefølgen mellem subjektet og det finitte verbum, *eller* at tungere, dvs. længere topiks har tendens til at udløse *danmarksdansk* ledstilling. Dette resultat går imod Eide & Hjeldes (2015: 40) observation for amerikansk.

5.2.3. Indledende engelsk ord

Det er umiddelbart påfaldende at der ofte er et engelsk ord i starten af de sætninger der har SV-ledstilling. Det engelske ord er oftest en konjunktion eller en forbinder som fx *and*, *then*, *so* eller *but*, men kan også være et indholdsord, jf. eksemplerne i (8)–(9). Tabel 4 viser distributionen af de to ledstillingsmønstre i forhold til denne faktor.

- (8) then jeg gik til California og blev gift (ID 1273)
- (9) og part af tiden jeg boede i den østlige part (ID 1282)

	Topik-S-V	Topik-V-S	Total
Uden indledende engelsk ord	66 (4 %)	1507 (96 %)	1573 (97 %)
Med indledende engelsk ord	25 (60 %)	17 (40 %)	42 (3 %)
	91 (6 %)	1524 (94 %)	1615 (100 %)

Tabel 4. Indledende engelsk ord i forhold til topik-S-V vs. topik-V-S.

Der er en tydelig ‘skævfordeling’ af topik-S-V vs. topik-V-S i forhold til om sætningen indledes med et engelsk ord eller ej. Når sætningen indledes med et engelsk ord, er der en stærk præference for topik-S-V (60 % vs. 4 %). Overrepræsentationen af sætninger med topik+SV-ledstilling med et indledende engelsk ord er statistisk signifikant ($p < 0,001$, Fischers Exact-test for uafhængighed).

Fordi adverbielle topiks også var (signifikant) overrepræsenterede med hensyn til forekomsten af SV-ledstilling, er det nødvendigt at se nærmere på om forekomsten af topik-S-V i sådanne sætninger skyldes en kombination af indledende engelsk ord og adverbielt topik, eller om den ene faktor har større indflydelse end den anden. For at kunne teste dette skal vi se på effekten af konstituenttype, mens faktoren Indledende engelsk ord holdes konstant. Tabel 5 viser den kombinerede distribution af disse faktorer.⁵

		ADV	ANDRE	Total
Uden indledende engelsk ord	Topik-S-V	42 (93 %)	3 (7 %)	45
	Topik-V-S	547 (74 %)	189 (26 %)	736
	Total	589	192	881
Med indledende engelsk ord	Topik-S-V	13 (100 %)	--	13
	Topik-V-S	7 (59 %)	5 (41 %)	12
	Total	20	5	25

Tabel 5. Topiktype og forekomst af indledende engelsk ord i forhold til rækkefølgen mellem subjekt og finit verbum i neksus (ekskl. sætninger med en adverbialkonjektor som topik).

Af tabel 5 fremgår det at der i sætninger *uden* et indledende engelsk element optræder adverbielle topiks i hele 93 % af alle sætninger med SV-mønstret, hvorimod de kun forekommer i 74 % af sætninger med VS-mønstret. Dette er statistisk signifikant ($p < 0,001$), og det understreger at adverbielle topiks gerne har SV-rækkefølge.

For sætninger *med* et indledende engelsk ord gælder det at topik-S-V kun forekommer når der er et topikaliseret adverbial, så vi kan altså ikke direkte se om adverbialtypen har en uafhængig effekt. Men hvis vi derimod kun ser på distributionen af topik-S-V vs. topik-V-S i sætninger med et adverbielt topik (dvs. ADV-kolonnen i tabel 6), ser vi en statistisk signifikant overrepræsentation af topik-S-V-mønstret ($p < 0,001$, Fischers Exact-test for uafhængighed). Det vil sige at inden for gruppen af adverbielle topiks, som gerne udløser S-V-ledstilling, er der en tendens til at et indledende engelsk ord forstærker denne effekt.

5 Vi har udelukket alle tilfælde af ADV-KON som topik i denne analyse idet ADV-KON-leddet kan være engelsk.

5.2.4. *Topikfordobling med anaforisk genoptager*

Hidtil har vi set på faktorer som vi mistænkte for at korrelere med engelsk rækkefølge mellem subjekt og finit verbum. Med faktoren topikfordobling og anaforisk genoptager ser vi nu på en faktor der kan siges at have en stabiliserende virkning på rækkefølgen mellem subjekt og finit verbum, dvs. en faktor der korrelerer positivt med den danmarksdanske ledstilling topik+VS.

Genoptageren i denne type konstruktion kan i datasættet være *det, så, da* eller *der*, og topik kan være ledsætninger eller andre typer adverbialer, jf. eksempler i (10)–(11).

- (10) og efter nogle år **så** kom de tilbage igen D 1052)
- (11) og dengang **da** snakkede vi mest engelsk hjemme (ID 339)

	Topik-S-V	Topik-V-S	Total
Ikke topikfordobling	86 (7 %)	1242 (94 %)	1328 (100 %)
Topikfordobling	5 (2 %)	282 (98 %)	287 (100 %)
	91 (6 %)	1524 (94 %)	1615 (100 %)

Tabel 6. *Topikfordobling i forhold til ledstillingsvariation.*

Tabel 6 viser at når der er topikfordobling, så er der kun topik-SV-rækkefølge i godt 2 % af eksemplerne, men når der ikke er topikfordobling, så er der topik-SV-rækkefølge i godt 7 % af eksemplerne. Konstruktionen med topikfordobling og genoptager har altså en stærk samforekomst med VS-ledstilling, altså danmarksdansk syntaks. Denne samforekomst er statistisk signifikant ($p < 0,001$).

Derudover kan vi se en sammenhæng mellem forekomsten af en genoptager og forekomsten af et indledende engelsk ord, idet der kun er fire (1,4 %) tilfælde af denne samforekomst. Der er altså en tendens til at disse to fænomener ikke går hånd i hånd. Derimod ser det ud til at et topikaliseret adverbial bevarer sin tendens til at udløse SV-mønstre, jf. tabel 7, som kun inkluderer forekomsterne med adverbial som fordoblet topik.

	Topik-S-V	Topik-V-S	Total
Ikke topikfordobling	50 (15 %)	285 (85 %)	335 (100 %)
Topikfordobling	5 (2 %)	269 (98 %)	274 (100 %)
	55 (9 %)	544 (91 %)	609 (100 %)

Tabel 7. Topikfordobling med topikaliseret adverbial over for topik-S-V vs. topik-V-S.

I tabel 7 ser vi for topikfordobling med topikaliseret adverbial at der kun meget sjældent er SV-ledstilling (5 tilfælde af 55). Heroverfor er der 50 tilfælde af SV-ledstilling når et adverbialt topik ikke genoptages (dvs. uden topikfordobling). Effekten af denne konstruktion på rækkefølgen mellem subjekt og finit verbum er signifikant ($p = 0,001$). Hermed kan man sige at konstruktionen med topikfordobling og genoptager forhindrer den effekt som adverbiale topiks har på rækkefølgen mellem subjekt og finit verbum (mod engelsk ledstilling).

6. Diskussion

Overordnet set er rækkefølgen mellem subjekt og finit verbum i amerikanske deklarativer hovedsætninger med andet end subjekt som topik ret stabil, dvs. at ledstillingen generelt følger det danmarksdanske mønster. Vi kan derfor konkludere at det undersøgte træk generelt er modstandsdygtigt over for kontaktpåvirkning. Dette er overraskende givet den høje grad af sprogkontakt der må have været til stede blandt danske indvandrere og deres efterkommere. Amerikansk ser ud til at afvige fra de andre fastlandsskandinaviske arvesprog i Nordamerika med hensyn til mængden af forekomster på 'engelsk' ledstilling, topik-S-V i deklarativer hovedsætninger (5–9 %, eller 91–154 eksempler ud af 1707, afhængigt af om afvigelsen ADJ inkluderes). Selvom dette ikke er et stort tal, er der ikke fra andre fastlandsskandinaviske arvesprog rapporteret om tilsvarende grad eller mængde af afvigelser i ledstillingen i denne type sætninger. Sammenlignet med amerikanorsk og amerikansvensk, hvor syntaktiske afvigelser fra hjemlandets sprog synes at være et nyligt fænomen (Larsson & Johannesen 2015a; Eide & Hjelde 2015), observerer vi allerede syntaktisk variation i optagelser fra 1960'erne og 1970'erne. Og i modsætning til forskningen i amerikansvensk og -norsk, som finder en klar skelnen mellem emigrantsprogtalere og arvesprogtalere hvad angår syntaktisk variation, har også emigranttalerne i vores materiale afvigende ledstilling. Vores undersøgelse kan derfor ikke støtte op om Larsson & Johannesens (2015a: 183) konklusion

at en sådant afvigende syntaks er udtryk for afbrudt tilegnelse af sproget. Der er heller ingen andre demografiske og sociolingvistiske faktorer der korrelerer med forekomsten af topik-S-V og topik-V-S.

Hvis vi ser på forskellene i mængden af hvor meget dansk vores voksne emigranter har været udsat for og brugt (i Danmark, jf. den gennemsnitlige udvandringsalder på 18,4), over for de USA-fødte arvesprogstalere, peger begge disse to gruppers produktion af afvigende syntaktiske konstruktioner på at forholdet mellem syntaktisk output og sprogligt input ikke er entydigt. Med den forholdsvis høje gennemsnitlige udvandringsalder har vores emigrantsprogstalere brugt og været meget i kontakt med dansk i de vigtige, sprogligt formative år af deres liv, og alligevel afviger de ikke en bloc fra arvesprogstalerne med hensyn til den syntaktiske variation.

Med hensyn til sprogudvikling grundet intens sprogkontakt er billedet grumset: Vi ser hverken en entydig bevægelse mod en ny, fast ledstilling eller overgeneraliseret brug af delte syntaktiske træk mellem dansk og engelsk, fx ledstilling med subjekt først. Dette er i modstrid med Polinsky & Kagans (2007: 382) forudsigelse: "Fixed word order [...] becomes a stable feature of heritage language grammars. [...] While it would be tempting to motivate the rigid word order found in heritage grammars by universal tendencies in language encoding [...] it may simply be that English acts as a source of transfer." Vi finder fire sproglige faktorer der korrelerer positivt med den syntaktiske variation, to i retning mod engelsk ledstilling, to i retning mod danmarksdansk ledstilling:⁶ Adverbielle topiks og et indledende engelsk ord tenderer til at udløse SV-ledstilling, tunge topiks (dvs. med mange ord) og topikfordobling med tenderer til at udløse VS-ledstilling.

Her fremhæver vi altså en syntaktisk kontekst som åbenlyst peger i retning af kontaktpåvirkning fra engelsk, nemlig når der optræder et engelsk ord i eller før topikleddet. En anden bemærkelsesværdig faktor er den effekt på ledstillingen som ses ved topikaliserede adverbialer. Dette er sandsynligvis ikke kun en konsekvens af ledtypen men derimod en ledsageeffekt: Selvom vi ikke har sammenlignelige data, er adverbialer formentlig ret hyppige som initiale konstituenten i talegenren biografiske narrativer, som vores korpus fortrinsvis består af. Adverbialers signifikante effekt på ledstilling kan derfor i virkeligheden skyldes frekvens og genre.

6 Vi har også undersøgt om Eide og Hjeldes (2015) observation af at der oftere er SV-ledstilling efter pronominal subjekter end efter andre, holder for amerikadansk. Det gør den ikke ($p > 0,488$).

Generelt kan vi konkludere at der i vores datasæt ikke er én bestemt udløser for hverken stabilitet af danmarksdansk topik-V-S eller for engelsk topik-S-V: Udviklingen vi ser, peger snarere på at et generelt tab af strukturelle normer som kan begrundes med tosprogethed, sprogskift og sprogtab, end en fokuserende proces i form af etablering (evt. grammatikalisering) af et nyt ledstillingsmønster.

Tak

Vi takker A.P. Møller Fondet, Carlsbergfondet og Det Humanistiske Fakultet ved Københavns Universitet for den økonomiske støtte til projektet 'Danske Stemmer i USA og Argentina' (http://dgcss.hum.ku.dk/forskning/igangvaerende_projekter/danskestemmer/). Endvidere en stor tak til Sten Vikner og Eva Skafte Jensen for gode og konstruktive kommentarer til en tidligere version af denne artikel, og til deltagerne ved Grammatiknetværksmødet 2015 i Slagelse for input, ikke mindst til fremtidige forskningsperspektiver på emnet. Alle fejl og mangler er vores ansvar.

Litteratur

- Benmamoun, E., S. Montrul & M. Polinsky (2010). *Prolegomena to heritage linguistics*. Harvard: Harvard University Press.
- Eide, K.M. & A. Hjelde (2015). Verb second and finiteness morphology in Norwegian Heritage Language of the American Midwest, i R. Page & M. Putnam (red.) *Moribund Germanic Heritage Languages in North America: Perspectives and empirical findings*. Leiden: Brill, 64–101.
- Hasselmo, N. (1974). *Amerikasvenska. En bok om språkutvecklingen i Svensk-Amerika*. Lund: Berlingska Boktryckeriet.
- Haugen, E. (1953). *The Norwegian Language in America*. 2 bind. Philadelphia: Philadelphia University Press.
- Hjelde, A. (2001). A bilingual community and research problems: The Coon Prairie settlement and problems of distinguishing language contact phenomena in the speech of Norwegian Americans, i P.S. Ureland (red.) *Global EuroLinguistics. European Languages in North America – Migration, Maintenance and Death*. Tübingen: Niemeyer, 209-230.
- Hvidt, K. (1971). *Flugten til Amerika eller Drivkræfter i masseudvandringen fra Danmark 1868–1914*. Århus: Universitetsforlaget.

- Jeppesen, T.G. (2005). *Danske i USA 1850–2000. En demografisk, social og kulturgeografisk undersøgelse af de danske immigranter og deres efterkommere*. Odense: Odense Bys Museer.
- Jeppesen, T.G. (2011). *Scandinavian descendants in the United States. Ethnic groups or core Americans?* Odense: Odense Bys Museer.
- Kjær, I. & M.B. Larsen (1992). The spoken Danish language in the U.S. From interaction to recollection, i B.F. Larsen & H. Bender (red.) *Danish emigration to the U.S.A.* Aalborg: Danes Worldwide Archives in collaboration with the Danish Society for Emigration History, 106-123.
- Larsson, I. & J.B. Johannesen (2015a). Incomplete acquisition and verb placement in heritage Scandinavia, i R. Page & M. Putnam (red.) *Moribund Germanic Heritage Languages in North America: Perspectives and empirical findings*. Leiden: Brill, 153-189.
- Larsson, I. & J.B. Johannesen (2015b). Embedded Word Order in Heritage Scandinavian, i M. Hilpert, et al. (red.) *Current issues in Nordic Languages*. Berlin/New York: de Gruyter, 239-264.
- Larsson, I., et al. (2012). Amerikasvenskan för och nu, i J.B. Johannesen & J. Salmons (red.) *Norsk i Amerika. Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 30(2), 263-286.
- Maher, J. (1991). A cross-linguistic study of language contact and language attrition, i H.W. Seliger & R.M. Vago (red.) *First language attrition*. Cambridge: Cambridge University Press, 67-84.
- Montrul, S. (2009). Incomplete acquisition of tense-aspect and mood in Spanish heritage speakers, *International Journal of Bilingualism* 13(3), 239-269.
- Polinsky, M. (2011). Reanalysis of adult heritage language: A case for attrition, *Studies in second language acquisition* 33, 305-328.
- Polinsky, M. & O. Kagan (2007). Heritage Languages: In the ‘Wild’ and in the Classroom, *Language and Linguistic Compass* 1(5), 368-395.
- Putnam, M. & L. Sánchez (2013). What’s so incomplete about incomplete acquisition? A prolegomenon to modelling heritage language grammars, *Linguistic Approaches to Bilingualism* 3(4), 478-508.